

“Welk appèl doet de Nieuwe Evangelisatie op mij/ons? Waartoe hoop ik dat deze beweging leidt?”

Lezing tijdens de bijeenkomst over “Religieuzen en de Nieuwe Evangelisatie”

30/31 augustus 2012 in Denekamp

Zr. Sara Böhmer OP, Algemene Overste Dominicanessen van Bethanië

Een paar jaar geleden was er een buitengewone tentoonstelling van de hedendaagse Franse kunstenaar Jean-Marc Cerino . In de showroom die helemaal wit was kon men een reeks van lijsten zien, niet aan de muur vastgemaakt, maar op een kroonlijst op halve hoogte neergezet. Wanneer men langs deze lijsten ging, zag men bijna niets, alleen een menselijke silhouet die bijna onzichtbaar was. Om werkelijk te kunnen zien wat de kunstenaar geschilderd had moest men de lijst in handen nemen en op ooghoogte naar het licht draaien. Pas dan was een portret van een vrouw of een man zichtbaar. De mensen die Jean Marc Cerino geschilderd had waren mensen aan de rand van de samenleving: prostituees, daklozen, psychiatrische patiënten, gevangenen. De kunstenaar wilde op deze manier duidelijk maken, dat mensen die aan de rand terecht komen uit het zicht verdwijnen. Ze worden niet meer gezien – ze hebben geen aanzien meer omdat niemand hun nog aanziet of waarneemt – wat letterlijk betekent: voor waar neemt dat ze daadwerkelijk bestaan.

Jean-Marc Cerino beeldt daardoor een van de moeilijkste feiten van onze samenleving uit: de tendens om mensen uit het blikveld te verwijderen.

Niet voor niets hebben we juist deze kunstenaar gevraagd om de nieuwe kapel van Pater Johannes Jozef Lataste in Mont nabij Besançon in te richten. P. Lataste is de stichter van onze congregatie en werd op 3 juni dit jaar zalig verklaard. Zijn eretitel is: apostel van de gevangenen. In deze nieuwe kapel die heel sober ingericht is zijn twee elementen bepalend:

Een raam met een afbeelding van de H. Maria Magdalena in een moderne vorm: een jonge vrouw in jeans, en Jean Marc Cerino gaf haar de zin mee: ik ben niet meer dan dit, maar *díe* ben ik! En een muur vol met zelfportretten van mensen, die bij Pater Lataste horen: gevangenen, zusters, kinderen uit onze jeugddorpen. Mensen van wie niemand meer iets wil horen of weten worden zichtbaar gemaakt - mensen die beter

Een mens wordt pas zichtbaar, wanneer hij of zij gezien wordt.
Jean-Marc Cerino
met een van zijn foto's

zouden verdwijnen achter dikke muren, in gesloten instellingen of asielzoekerscentra - mensen, die storen vanwege hun gedrag, hun afkomst, hun verleden.

Maria Magdalena in de Kapel van Pater Lataste in Mont/Besançon
"Ik ben niet meer dan dit, maar die ben ik!"

Galerij van zelfportretten in de kapel van Pater Lataste
Iedere mens verdient het om gezien te worden – omdat God ons ziet

P. Lataste, de stichter van Bethanië, had als jonge broeder in de Orde der Dominicanen een ervaring die zijn leven over hoop gooide. Hij was 32 jaar toen hij naar zijn geboortestad Cadillac in de buurt van Bordeaux in Zuid-Frankrijk gestuurd werd om daar retraite te geven. Dit ter voorbereiding van de aanbidding, die in het kader van de altijd durende aanbidding ook in het vrouwengevangenis van Cadillac plaats moest vinden.

400 gedetineerden leefden in Cadillac toen P. Lataste er voor het eerst kwam. Velen hadden hun kind vermoord nadat ze door hun baas verkracht en in verwachting geraakt waren. Een hopeloze situatie. Voor de meesten was er geen plaats meer in de maatschappij nadat ze ontslagen werden. Sterker nog: er was de wet van de rehabilitatie. Na ontslag uit het gevangenis kwamen de ex-gedetineerden in een tijd van "rehabilitatie" terecht waar men wilde proeven of er een verandering plaats gevonden had. Ná deze periode werd het hele proces nog een keer opgepakt, en pas daarna kreeg iemand zijn burgerlijke rechten terug – of niet. Omdat men er van uitging dat mensen in de tijd van rehabilitatie gevaarlijk bleven, werden ex-gevangenen – wel te verstaan ná afzitten van hun straf – per voorkeur naar de koloniën gedeporteerd, naar Guyana en Cayenne. Dat gold ook voor vrouwen. Onzichtbaar maken per wet.

Toen P. Lataste met de eerste preek van zijn retraite in 1864 begon, deed hij iets wat niet zo gebruikelijk was: hij keek de vrouwen aan. Hij nam ze waar, en hij begon hen te waarderen als wat ze waren: schepselen Gods ondanks alles. Ondanks hun verleden, hun criminele daden, hun uiterlijk dat niet zeer aantrekkelijk was. Hij gaf

hen aanzien door hen aan te kijken. Zijn eerste preek begon dan ook met de woorden: “Mijn lieve zusters”. Ongehoord. P. Lataste werd door deze ervaring zelfs in het binnenste geraakt, veranderde zijn preken en liet zich meenemen door diepe geestelijke ervaringen. Een ervaring was de nachtaanbidding waar bijna alle vrouwen – gedurende de kostbare nachtrust na een dag van dwangarbeid – deelnamen. Hij werd diep geraakt door God, die de hele nacht in het sacrament aanwezig bleef. God, schepper van hemel en aarde, vond zich niet te groot om midden onder deze vrouwen te blijven. Maar wanneer God zo denkt en handelt, hoe kunnen wij dan mensen zoals deze gevangenen afwijzen?

Ik zal hier niet te diep op de geschiedenis van Bethanië, mijn congregatie, ingaan, maar wat toen begon zette zich door: het leven met mensen, ongeacht hun verleden, omdat iedere mens aanzien heeft én verdient dat men hem of haar aanziet.

Het marginaliseren van mensen is natuurlijk geen verschijnsel van onze moderne tijd. Het lijkt oermenselijk te zijn, en ook Jezus had er mee te maken. Van hem kunnen we leren, dat het juist niet om uitgrenzen maar binnenhalen gaat. En daar kende Jezus werkelijk geen grenzen: melaatsen, kinderen, prostituees, gehandicapten, zieken, vrouwen, buitenlanders, maar ook de belastinginspecteur, die zich verstopte, de militair van het vreemde leger – Jezus haalt de mensen vanuit de rand in het centrum. “En hij plaatste een kind in hun midden” – de mensen om hem heen konden niet meer wegkijken. Dat was de kans voor nieuw leven.

Een van mijn lievelingsliederen van Huub Oosterhuis begint als volgt:

“De Heer heeft mij gezien en onverwacht ben ik op nieuw geboren en getogen. Hij heeft mijn licht ontstoken in de nacht, gaf mij een levend hart en nieuwe ogen.” Een mens is er op aangewezen dat iemand hem of haar ziet. Wanneer een moeder weigert om haar nieuw geboren baby aan te zien, zal dit kind het heel moeilijk hebben om werkelijk tot leven te komen. Als christenen mogen we er van uitgaan dat God de eerste is, die ons ziet, die zijn blik op ons gericht heeft en ons daardoor leven schenkt.

Hier is voor mij de voorname verbinding met de Nieuwe Evangelisatie. Hebben we gisteren veel gesproken over “Luisteren” en “verkondigen”, zo gaat het vandaag meer om het “zien” en “worden gezien”.

Enkele aspecten wil ik graag naar voren halen.

Ten eerste: als vrouwelijke religieuzen bereiken wij plekken die voor de officiële kerk niet bereikbaar zijn.

Ik denk dat wij vrouwelijke religieuzen in Nederland in ons verleden, maar ook in het heden, heel veel betekend hebben en betekenen voor mensen, die niet meer gezien worden, die hun aanzien verloren hebben.

Veel van onze congregaties zijn er voor gesticht, om de mensen aan de rand te bereiken en in het centrum te brengen. Het waren vrouwelijke religieuzen, die in ons land pionierswerk deden en doen, in de zorg voor de zieken, voor ongeletterde meisjes, arme gezinnen, voor kinderen, gevangenen, asielzoekers – u weet dit veel beter. En de rij gaat door tot op de dag van vandaag. Het waren vrouwelijke religieuzen die de SRTV oprichtten. Religieuzen staan open voor uitgeprocedeerde asielzoekers, voor mensen die gemarginaliseerd worden, tot op de dag van vandaag. Alleen is het niet meer zo bekend dan vroeger.

Wij zijn bijna niet meer geïnstitutionaliseerd bezig. Onze instituten zijn door de overheid overgenomen. We worden steeds minder waargenomen, omdat we ook minder in getal, en hoger in leeftijd zijn. Maar het is het grote kenmerk van de Nederlandse religieuzen, om maatschappelijk betrokken te zijn. Dit is en blijft een grote kans voor de Nieuwe Evangelisatie. Een van mijn medebroeders heeft een keer gezegd: de krant in de ene hand en de bijbel in de andere.

Dit kunnen wij ook met onze oude gemeenten: de andere zien, van de rand in het centrum plaatsen. Mogelijkheden, die ook volop gebruikt worden, zijn b.v. de brieven van Amnesty International, waar het juist om gaat, mensen in het centrum te plaatsen die dreigen vergeten te worden. De schrijffactie van de SRTV is er op gericht, de contacten van de religieuzen in de missiegebieden vruchtbaar te maken in de voorlichting tegen vrouwenhandel. Maar ook de zorg voor de buurvrouw in het zorgcentrum die weinig bezoek krijgt, open staan voor de nood van een verzorgster, en het gebed in alle noden die ons toevertrouwd worden of die wij waarnemen, horen bij onze mogelijkheden.

In dit kader nog een opmerking. In Duitsland wordt elk jaar een zogenaamd “Unwort” gekeurd: een woord dat men beter niet gebruikt, een “no-word”. Ik vind dat het “Unwort” van het religieuze leven het woord “nog” is! Hoe vaak spreken we niet over het “nog”. Hoeveel jonge zusters hebben jullie *nog*? Hoeveel leden hebben jullie *nog*? Hebben jullie *nog* voldoende bestuurders uit eigen kringen? Enz.. We verzwakken onszelf door het te veel gebruiken van dit woordje! We zijn er – niet *nog*! – omdat wij bij het heden horen. Bij een conferentie met bisschoppen van heel Europa waren jongeren uitgenodigd om hun visie op de toekomst te geven. Ik zal dat meisje niet vergeten dat naar voren kwam en zei: “Jullie praten er steeds over, dat wij de toekomst zijn. Dat is niet waar: wij zijn het heden!” Dat geldt net zo goed voor ons: Wij zijn niet het verleden, maar het heden.

Ten tweede: om in dit kader van “Nieuwe Evangelisatie” te spreken, en niet zuiver van “maatschappelijk engagement”, vind ik het persoonlijk belangrijk om daarnaast ook over het Evangelie te spréken. “Welkom zij die goed nieuws brengen” is het motto van de KNR voor dit jaar. In het kader van wat ik zei, is dit goed nieuws natuurlijk in eerste instantie het waar-nemen van de mensen. Maar het wordt pas “Nieuwe evangelisatie” wanneer we hetgene wat we doen ook in het licht van de Blijde Boodschap voor de mensen duiden. Het gaat om onze motivatie, om wat ons

persoonlijk bezielt en drijft: in het diepste is het de ervaring dat we zelf ons gezien weten. Omdat we zelf de ervaring mochten maken, dat God ons ziet, geen anoniem iets, maar iemand. En die mochten ervaren, dat deze blik van God bevrijding schenken kan, zelfbewustzijn, waardering – nieuw leven.

We mogen en moeten dus benoemen, wie – en niet: wat - ons bezielt en voor wie wij ons leven gegeven hebben. Het gaat niet om een “valse helderheid” – niet om wetten en richtlijnen, niet om zekerheden die we zelf ook vaak genoeg ontberen. We mogen ook van onze twijfels, onze persoonlijke zoektocht getuigen. Maar in onze complexe samenleving met diverse culturen, religies en levensbeschouwingen vind ik het voornaam, niet alleen over “de Ander met een hoofdletter” te spreken. Het contact met de mensen aan de marge van de samenleving moet “gratis” zijn, vrij gegeven, zonder missionaire achtergedachte. Maar toch zouden we de kans niet mogen voorbij laten gaan om daar, waar het mogelijk is, ook van ons geloof te getuigen – door te handelen, maar ook door te spreken.

Een derde gedachte betreft ons als leden van de Kerk.

Het doet me pijn, dat wij als leden van de “oude congregaties” in ons land zelf eigenlijk bij de gemarginaliseerden horen. Het lijkt mij soms, dat we niet meer echt interessant zijn voor de officiële kerk. En ook, dat niets meer van ons verwacht wordt. We zijn oud en hebben onze tijd gehad... Nieuwe bewegingen, nieuwe congregaties, ongeacht hun afkomst en spiritualiteit, zijn veel meer in de picture, en het bisdom Rotterdam heeft er zelfs een eigen fonds voor opgericht. “Nieuwe evangelisatie heeft nieuwe evangelisten nodig”, zo zei het de president van de Pauselijke Raad voor de Nieuwe Evangelisatie. Tellen wij “oude evangelisten” nog mee?

Maar ook binnen de kerk hebben juist wij nog zo veel mogelijkheden om het evangelie uit te dragen, en dan ook met name naar de mensen aan de rand! Ook de officiële Kerk sluit mensen uit, met name in de Eucharistie. We kennen allen de pijnlijke voorbeelden van het uitsluiten van homo's of op nieuw getrouwde gescheiden mensen – de kranten doen niets liever als daar grote berichten over publiceren. Maar zodra we geen Eucharistie vieren, en dat is altijd het geval wanneer wij vrouwen voorgaan in een viering, mogen wij mensen binnenhalen, hoeven we niemand meer uit te sluiten. We hebben grote ervaring in het verzorgen van vieringen zonder de eucharistie. De liturgie van de getijden is een goed voorbeeld, maar ook andere vormen die we in de loop der jaren ontwikkeld hebben: meditaties, sacrale dans, vrije gebeden. Misschien is de Eucharistische aanbidding voor veel mensen zo aantrekkelijk omdat ze niet uitsluit: iedereen is welkom. En dat is tenslotte ook de boodschap van het evangelie – van de nieuwe én de oude evangelisatie. Wij, vrouwelijke religieuzen, kunnen goed nieuws brengen aan diegenen, die ook in de Kerk aan de rand terecht gekomen zijn: God heet iedereen welkom, wanneer wij Hem naderen, zonder onderscheid, ongeacht ons verleden, onze positie, ons geslacht of onze afkomst.

Er werd me nog de vraag gesteld, waartoe ik hoop dat deze beweging leidt?

Ik geloof niet dat deze zogenaamde “beweging” alles in onze streken gaat veranderen. Ik ben bang voor veel papier, projectplannen, concepten, die niet veel opleveren. En ik vrees, dat onze samenleving – tenminste in Nederland – er écht niet op staat te wachten. De “markt der mogelijkheden” op dit gebied is dermate groot, de vrijheid en onafhankelijkheid voor de meeste mensen zo belangrijk, dat het niet gemakkelijk is om mensen buiten de kern te bereiken. In die zin is mijn hoop vrij beperkt.

Maar ik ben ook Dominicanes, en het leven van de H. Dominikus laat mij hopen tegen alle hoop in. Dominikus begon in 1205 in Zuid-Frankrijk met een soort “Nieuwe Evangelisatie”. De mensen hadden zich massaal van de Kerk afgekeerd en zich bij de Catharen aangesloten. De misstanden in de Kerk waren te schrijnend, de mensen begrepen niet meer waarom ze bij een Kerk moesten horen die ze als niet geloofwaardig beleefden. In deze situatie begon Dominikus door de streek tussen Narbonne en Toulouse te trekken, geloofwaardig te leven en de boodschap van het heil voor alle mensen te verkondigen. 9 jaar trok hij rond, bespot en belachelijk gemaakt. Hij kon niet weten dat er ooit een wereldwijde orde uit voort zou komen. En zijn prediking kon ook niet de kruistocht tegen de Catharen voorkomen, die medio 13^e eeuw dan toch plaatsvond. “Succes” is geen van de namen van God!

Er is een verhaal uit zijn biografie uit deze tijd die ons als Dominicanessen bijzonder dierbaar is. Eens kwam Dominikus in een kroeg wiens eigenaar een Cathaar was. De hele nacht zat Dominikus met deze man bij elkaar, sprak over wat hem bezielde en probeerde de man te overtuigen. Niet om “zieltjes te winnen”, maar omdat hij overtuigd was, dat het voor deze ene ziel de weg tot zijn persoonlijk heil zou zijn.

Daarom blijf ik hopen dat het lukt om mensen met de Blijde Boodschap in aanraking te brengen. Wij vrouwelijke religieuzen hebben er een rol in. Laat ons de kansen, die ons gegeven zijn, volop gebruiken – met de oude woorden gezegd: tot het heil van de mensen.

In Maart 2012 verscheen een Nederlandse vertaling van de biografie van P. Lataste: “De vrouwen die mijn zusters waren”, van P. Jean-Marie Guelluette. Dit boek kost 17,50 EUR en is te verkrijgen via sistermarjolein@gmail.com

Informatie over Jean-Marc Cerino vindt men – helaas alléén in het Frans – het beste via Google.

Zr. Sara Böhmer
Dominicanessen van Bethanië